

Anys d'avantguarda

"L'avantguarda russa. 1905-1925 en les col·leccions dels museus russos". Una antologia dels moviments pictòrics d'aquesta època serà al Museu Picasso de Barcelona del 22 de març al 27 de juny.

Els moviments d'avantguarda aviat faran cent anys. Sembla, doncs, que hagi arribat el moment de començar a valorar aquestes tendències i la influència exercida en el món de l'art durant el segle XX. Ressituar-les, tornar-les a analitzar, debatre el paper que fan actualment...

L'any 1994 és l'any de les avantguardes a Barcelona i València. Exposicions, cicles de debats i conferències ho corroboren. I entre aquesta multiplicitat d'activitats, arriba al Museu Picasso una de les mostres més interessants d'enguany: "L'avantguarda russa. 1905-1925 en les col·leccions dels museus russos". Una mostra que té, a sobre, l'atractiu de fer redescobrir aquestes tendències artístiques ocultades durant dècades per la realitat política del país.

L'exposició, segons un dels comissaris, Henri-Claude Cousseau —director del Musée des Beaux-Arts de Nantes—, té un doble objectiu: presentar a guisa d'antologia una mostra dels moviments artístics que es van succeir vertiginosament durant aquests anys; i servir, alhora, d'introducció al coneixement de col·leccions llunyanes, sovint inaccessibles o ignorades del públic occidental. La mostra reuneix vuitanta-tres obres procedents d'onze museus i galeries de diverses ciutats de la Federació Russa (Samara, Jaroslavl, Tula, Nijni-Tàguil, Astrakhan, Ufa, Sant Petersburg...). Una bona part d'aquestes peces, el públic no les ha vistes mai, per causa de les circumstàncies històriques.

Stalin diu que no. Amb l'arribada al poder de Stalin els artistes d'avantguarda russos, que amb la revolució del 1917 s'havien convertit en gonfanoners estètics i propagandístics del nou estat bolxevic, foren acusats de crear un art burgès que no responia als interessos ideològics del partit. El poder central volia realisme pictòric com a instrument de propaganda, persuasiu i intel·ligible. Així fou prohibida l'exposició pública de les obres d'avantguarda, que es dispersaren o quedaren col·gades als magatzems dels museus provincials —escoles d'art en la primera època del socialisme soviètic.

No és fins a l'adveniment de la Perestroika, amb Gorbatsxov al capdavant,

que comença l'obertura política de l'URSS i, amb ella, aquestes peces tornen a sortir a la llum pública. La primera exposició va ser a Tòquio, l'any 1987, i portava per títol: "Art i revolució". Després les mostres s'han anat succeint, no sols a les repúbliques de l'ex-Unió Soviètica, sinó a tot arreu. Una de les exposicions més completes de les avantguardes russes fou la del Museu Guggenheim de Nova York (1992), que també recorregué les ciutats de Frankfurt i Amsterdam, sota el títol *La Gran Utopia*. A Barcelona, a l'abril de l'any passat, el Museu Picasso presentava una exposició de l'obra de Kazimir Malèvitx, una de les figures cabdals de l'art de primers de segle a

ARXIU

'Cap': Kazimir Severinòvitx Malèvitx, 1928-1932.

l'URSS, amb peces procedents del Museu Nacional Rus de Sant Petersburg.

En l'exposició que el Museu Picasso presenta ara, hi trobem noms tan fonamentals com Malèvitx, Gontxarova, Lariònov, Roixenko, Filònov i alguns altres de no tan coneguts, però també importants en el corrents artístics d'aquella època. En total, trenta-cinc pintors. Només hi manquen alguns noms, com ara Tatlin, pare del constructivisme, Lizitski o Chagall. Henri-Claude Cousseau ja adverteix sobre aquestes absències, que imputa a raons administratives, als esdeveniments històrics o al fet que l'exposició s'hagi circumscrit a la pintura.

Revolució política i revolució artística.

Les tendències artístiques de ruptura esbossades a la fi del segle XIX, principi del XX, a l'Europa occidental, arriben de mica en mica a la decadent Rússia tsarista, gràcies als viatges d'artistes per França, Alemanya o Itàlia, als salons i a l'adquisició d'obres per alguns col·leccionistes russos. Impressionisme i postimpressionisme i, més endavant, fauvisme, cubisme i futurisme començaren a influir una nova generació d'artistes russos.

Vassili Kandinski fou un dels primers impulsors de l'art abstracte i, en conseqüència, dels moviments d'avantguarda. Va tenir una influència considerable tant a Occident com a Rússia, i per més que la seva trajectòria fou diferent de la dels artistes del seu país –Kandinski va viure molts anys a Munic–, hi té força elements comuns: la pintura abstracta i un corpus teòric sobre aquestes noves propostes pictòriques, que tenien la voluntat de crear un nou art.

De bell antuvi els artistes russos provaren de fusionar formes orientals i occidentals, bo i mantenint els elements figuratius. Influïts, nogensmenys, per la idea del retorn a les tradicions arcaïques i a l'art primitiu, ben aviat es perfilà la voluntat de crear el que ells en digueren el “renaixement de la pintura russa”. Creaven, així, el neoprimitivisme i el cubofuturisme, inspirats en la temàtica quotidiana, la vida dels pagesos o de gent miserable.

En 1910 apareix el grup Sota de Diamants, que defensava una deliberada simplificació de les formes. Entre els capdavanters, hi trobem Natàlia Gontxarova i Mikhaïl Lariònov. Ells foren, així mateix, els impulsors i teòrics del lucisme, que definien com un estil de síntesi entre el futurisme, el cubisme i

'Obertura musical: la falca violeta': Vassili Vassilièvitx Kandinski, 1919.

l'orfisme. El mètode, ja totalment desenvolupat cap a la primavera del 1913, era completament abstracte, compost de línies de color aplicades amb un cert grau de llibertat gestual, que naixien de la intersecció dels raigs lumínics reflectits en els objectes.

Simultàniament, Malèvitx es distanciava dels lucistes i obria una nova opció, que definí amb el terme cubofuturisme. La proposta era el preàmbul de la veritable aportació d'aquest artista: el suprematisme.

Malèvitx va presentar l'any 1915 una trentena d'obres en una exposició, juntament amb altres artistes, entre ells Tatlin. En la mostra, anomenada “Última exposició futurista, 0,10”, Malèvitx va presentar un quadre revolucionari. Es tractava d'un quadrat negre pintat sobre una tela quadrada. Era la forma zero i alhora el principi de la creació. El suprematisme va captivar un gran nombre d'artistes que, guiats per aquest visionari i aglutinats entorn del grup Unovis (Afirmació de l'Art Nou) van desenvolupar aquesta teoria pictòrica a l'escola d'art de Vítebsk.

De totes maneres, Tatlin va acabar desvinculant-se de les propostes de Malèvitx i evolucionant cap als relleus tridimensionals abstractes. Tatlin executava relleus pictòrics, dels quals dissociava formes i colors, sobre materials

no estètics, tals com ciment, fusta, vidre o ferro. Sorgia d'aquesta manera el constructivisme, definit com a tal a partir del 1921.

Aquests artistes eren dones i homes que revolucionaren la manera de veure el món, un món que es transformava furiosament, en què les velles estructures socials s'enfonsaven i s'erigia un nou estat, organitzat segons una ideologia i uns valors completament renovadors i revolucionaris. Aquests artistes volgueren canviar les formes estètiques i la societat i es posaren al servei de la revolució, als primers anys. L'avantguarda va ser molt activa, sobretot als centres industrials. Sorgiren noves escoles i museus a les ciutats principals, o fins i tot mitjanes, del país. L'objectiu era d'acostar l'art d'avantguarda al poble.

Però aquestes tendències eren massa innovadores, massa difícils d'entendre pels dirigents soviètics i poc útils per a les seves finalitats propagandístiques. D'aquesta manera, i amb l'argument que la nova estètica no era compresa pel “poble”, les avantguardes foren silenciades, abolides. I els artistes que no seguiren les directrius marcades pel partit foren marginats i perseguits. A partir del 1925 s'anà imposant l'art oficial i, amb ell, el realisme pictòric. El somni de la Gran Utopia s'havia acabat.

Montse Serra